

Razlika između halucinacije i opažanja ovog stola jer je čulni utisak u slučaju opažanja zaista uzrokovan samim objektom, a halucinacija je samo utisak u mojoj svesti. Ali i u osnovi reprezentativne teorije opažanja, gde ideje ne reprezentuju spoljašnji svet i u idealizmu vi kao pretpostavku imate teoriju čulnih utisaka i fenomenalizam kreće od kauzalne teorije opažanja ali će je odbaciti. Čulni utisci bi bili nešto privatno nešto što je dostupno samo mojoj svesti, ne i drugim ljudima. Nema nekakvu prostornu lokalizaciju ni vremensku postojanost u smislu u kojoj ih imaju spoljašnji objekti. Prvatni su, dostupni su samo mojoj svesti, ne mogu ih doživeti drugi ljudi i prolazni su. Ne mogu postojati nezavisno od naše svesti. Fizički objekat je nešto što postoji i kad ga ne opažamo. Čak i da čovek nije nastao ova planeta bi postojala okretala bi se oko sunca itd. To je važna zdravorazumska pretpostavka o fizičkim objektima. Što je najvažnije u ovoj priči, fizički objekti imaju nekakve kvalitete koji su nezavisni od subjekta. Primarni kvaliteti, u Lokovoj terminologiji – kretanje mirovanje, rasprostrtost itd. Ali kada razmišljate o primarnim kvalitetima razmišljate o nečemu što poseduju stvari nezavisno od toga da li ih iko opaža. Bilo bi ih čak i kada ih ljudi ne bi opažali. Možda se sećate da je ta distinkcija često bila predmet kritike, kod Barklija najpoznatija kritika. S druge strane kvaliteti čulnih utisaka kao što su boja miris ukus, taktilni oseti itd ti kvaliteti su nešto što je isključivo subjektivno, što isključivo zavisi od privatnog doživljaja čoveka na nekoj unurašnjoj pozornici samo njemu dostupnoj. Najvažnija osobina tih čulnih utisaka je da nisu javno dostupni, nešto što je prisutno samo u mojoj svesti, na primer. Mi možemo da komuniciramo o njima ali pretpostavljamo da je nešto što postoji samo u našoj svesti, čega ne bi bilo kad ne bi bilo ljudi na zemlji. Problem kod kauzalne teorije opažanja je što ona na neki način vodi u skepticizam. Ako pretpostavite da su čulni utisci kauzalno povezani sa nečim spoljašnjim imate problem da dokažete postojanje tog spoljašnjeg. Za Loka vi ste neposredno svesni samo čulnih utisaka, a spoljašnje stvari su onda uzrokovale te ideje, u mojoj privatnoj sferi. Pošto Lok dozvoljava takve termine, ako ja imam ideju zida ja imam reprezentaciju, entitet koga sam neposredno svestan. Lok bi govorio i o ideji bele površine, i dugačke kose itd jedna konfuzna teorija – ali stoji jasna zamisao bilo šta što može biti objekat naše svesti može biti ideja. Kako god bilo ta ideja u mom duhu je na neki način uzrokovana nečim spolja, to spolja ima neke primarne kvalitete, rasprostrtost kretanje mirovanje broj veličina oblik itd. U svakom slučaju, kauzalnim dejstvom tog objekta na naš duh u našem duhu se formiraju neke ideje koje imaju sekundarne kvalitete. Naravno mi možemo imati ideju rasprostrtosti mi smo nekim racionalnim procesom došli do toga da spolja postoji nešto što zovemo protežnošću, mi možemo govoriti o ideji oblika, veličine, apstraktne ideje. Možemo govoriti o ideji materije, ima svojstva kao protežnost. Podrazumevamo kartezijanski da postoji supstanca kao nosilac nekih svojstava. Ovde dobija specifično značenje, značenje supstrata, hypokeimenon, ono podležeće, nosilac svojstava. Spoljašnje stvari su saznane od materije i supstanca je nosilac tih svojstava kauzalnim dejstvom na naš duh javljaju se u nama ideje koje imaju nekakve sekundarne kvalitete. Sve bi to bilo lepo da se tu u osnovi ne krije problem – kako dokazati da ono sa unutrašnje strane, ideja da je uzrokovano onim spolja. Za fenomenalistu postoji ključni problem – da biste

dokazali da postoji uzročna veza vi morate biti svesni nezavisno i uzroka i posledica, da biste ustanovili da posledica ima neki određeni uzrok. Morate nekako nezavisno da ih saznajete. Onda dolazite do zaključka da je ova posledica uzrok nečeg drugog, nečeg odvojenog od nje, nije u pitanju prost vremenski sled. To je problem zato što ste vi svesni samo posledica, odnosno ideja, ono šta je uzrok tih ideja nemate u vašoj svesti, ne postoji nezavisan način da identifikujete ono što je u spoljašnjem svetu. Lok je smatrao da to nekako ipak može da dokaže, da je to najveća izvesnost koju možemo imati u našem životu. Argumenti koje navodi koji imaju status dokaza za njega, oni mogu da dokažu da ova naša ideja, ova reprezentacija jeste posledica nečeg spoljašnjeg, odnosno da postoji nešto spoljašnje nužno da bi ova ideja postojala. Nemojte to brkati sa transcendentnim argumentima kod Kanta, on će dokazivati da je spoljašnji svet nužan uslov unutrašnjeg opažanja. To je ideja transcendentnog argumenta, a ovo je kauzalni argument. Transcendentalni funkcioniše pošto ne možete da se varate povodom unutrašnjeg opažanja, možete da sagledavate stanje sopstvenog duha, a onda se pitamo šta su nužni uslovi toga da to postoji, pa ako utvrdimo da je spoljašnji svet nešto što je nužan uslov toga, onda spoljašnji svet mora da postoji, jer postoje objekti unutrašnjeg opažanja. Kod kauzalnog dokazujete da postoji uzročna veza i na neki način ovo je bliži argument zdravom razumu, od apriorizma i transcendentne filozofije.

Lok smatra da postoji nekoliko važnih, klasifikuje ih u 4 grupe argumenata, mada se često prepliću. Prvo skreće pažnju na činjenicu da mi možemo da recimo opazimo neku vizuelno opazimo neku stvar jedino ako posedujemo čulo vida, da auditivno opazimo jedino ako posedujemo čulo sluha itd. Ali kada bi nam nedostajalo neko čulo mi ne bismo mogli formirati određene ideje. Pa on kaže ako ne odete u Indiju, nećete moći imati ideju ukusa ananasa. U vezi sa ovim moraću da napravim jednu digresiju koja će biti veoma bitna, a to je nešto što se zove Molinoov problem. (molineaux) Molino je bio francuski lekar koji je dosta pisao o vizuelnom opažanju, on je na neki način formulisao sledeće pitanje šta će se desiti sa čovekom koji je slep i odjednom progleda. On je svoj osećaj za daljinu formirao taktilno, kada progleda da li će on odmah biti sposoban da uočava i prepozna udaljenost i oblik nekog predmeta. Ono što je i Loku i Molino bilo bitno to je postojanje transmodalnosti – problem je u tome da li je ideja recimo udaljenosti nešto što se proteže kroz razna čula, da li je to ideja koja je ista i za taktilne osećaje i za vizuelne da li ideje mogu da se prenose kroz razne čulne modalnosti. Barklijev odgovor je bio ne može. Lok naravno nije imao neki odgovor na ovo pitanje, ali bi mu bilo bitno da transmodalnost postoji, to bi značilo da i vi kada progledate kao slepa osoba možete da prepoznate razliku između kocke i kugle. Neka evidencija nas navodi da je Barkli bio u pravu i da slepe osobe zaista nisu sposobne da razlikuju oblike i da prepoznaju udaljenost dok to ne nauče. Današnja istraživanja ovog čak postoji neurofiziološko objašnjenje zašto bi to bilo tako. Ne postoji neka vrsta asocijacije sposobnosti, transfera taktilnog na vizuelno. Ovaj problem ostaje dosta važan, ali za Loka na nekom trivijalnom nivou ako nemate neko čulo ne možete da imate ideju. Ako nemate čulo vida, ne možete da imate ideju udaljenosti.

Druga stvar na koju Lok skreće pažnju jeste razlika između aktuelnih ideja oseta i onih koje su ideje pamćenja. Kad uperite pogled ka suncu vi ne možete izbeći da se u vama javi ideja sunca aktuelno, ne može se kontrolisati nije voljna. A ideja koju prizovem u pamćenju će se javiti po intenzitetu itd. Drugi koji se poziva na voljnu kontrolu, u pamćenju po svojoj volji možemo prizivati. A kad su aktuelne ideje nisu pod našom kontrolom.

Postoji jedan najinteresantniji argument koji se odnosi na razliku između aktuelnih i ideja pamćenja – razlika u zadovoljstvu i bolu koji proishodi iz njih. To je vrlo važno zato što kada se opečete taj intenzivni, neotklonjivi bol ne možete nikako da rekonstruirate u svom pamćenju. Onaj bol koji prati nekakvu povredu ne možete prizvati u pamćenju. To je po njemu vrlo važna razlika. Dakle, postoji očigledna razlika između ideja koje aktuelno posedujemo i koje prizivamo u pamćenju, razlika je u živosti i zadovoljstvu.

Četvrta bi bila da se naša čula međusobno ispomažu. Postoji nešto što je nezavisan argument koji ubacuje u ovu priču – šta bi bilo recimo kada bih ja sad uzeo papir i krenuo da pišem, znači ja imam neku nameru i mogu da zamislim buduće vizuelne osete moje ruke kako se kreće po papiru, i kako to zamišljam na papiru se zaista pojavljuju one linije koje zamišljam i mogu nekome dati da pročita i vidi to što sam napisao. Postoji neka veza između mojih mentalnih stanja, volje, namere i onoga što ja vidim na tom papiru. Sve to naravno zvuči veoma lepo i Lok na osnovu toga želi da zaključi da ovi argumenti kad se uzmu kumulativno nam daju neku najveću moguću izvesnost da fizički objekti postoje. Treba da imaju takvu ubeđivačku moć da veća ne može da postoji. On smatra da je dao neke kauzalne argumente za postojanje spoljašnjih stvari od kojih bolje ne možemo da smislimo. On priznaje da će uvek postojati mogućnost da skeptici smatraju da je ovo sve moguće da sanjamo itd. Tu se naravno postavlja pitanje da li nas Lok zadovoljava, mi možemo konstruisati skeptičke scenarije itd. Eksperimenti u neurohirurgiji – kvalitet i intenzitet iskustva takav da nema razlike u prisećanju i stvarnom događaju. Mi možemo pokretati priče koliko daleko virtuelna realnost može da ide itd ali to bi u filozofskom smislu bila promašena tema, ovde je zanimljiv taj problem koji se sastoji u nemogućnosti da nezavisno identifikujemo uzrok i posledicu, problem koji počiva na tome da smo neposredno upoznati samo sa posledicama, ono što Lok radi i način na koji dokazuje upućuje na to da kada posmatrate samo ideje isključivo iz samih ideja možete da zaključite da su uzrokovane nečim spolja. Kada bi ovi argumenti bili dobri, oni bi pokazali to da iz samog sadržaja ideja da ih nešto spolja mora uzrokovati. Ako je to tako, onda možemo zaobići prigovor o nezavisnoj identifikaciji, tako što ćemo reći da na osnovu samih ideja, njihovog sadržaja da zaključimo da ih uzrokuje nešto spolja.

Naravno, na sledećem času ćemo se suočiti sa problemima druge vrste, kao što su problemi koji su u vezi sa uzročno-posledičnim vezama, ali za sada o tome toliko.

Ovaj problem koji se tiče nezavisne identifikacije bilo je nešto što je motivisalo fenomenalizam. Ova reprezentativna teorija pokušava da reši problem, a fenomenalizam da razreši problem o fizičkim objektima. Kada vi govorite o čulnim datostima možete na neki način izložiti sadržaj vaših verovanja o

spoljašnjem svetu tako da se ne izgubi ništa od značenja. To nije isto kao barklijevski fenomenalizam, koji je idealizam. Barklijevski fenomenalizam je nešto što se dešava na ontološkom planu, to znači da vi na nivou ontologije identifikujete spoljašnje objekte sa sklopovima ideja, u doslovnom smislu fizički objekat bi se sastojao od ideja, redukcionistički manevar bi bio sa fizičkih objekata na ideje. Kod Rasela je izraženo kao teza o logičkoj konstrukciji čulnih objekata. Kod Ejera je analitički fenomenalizam. Kako bi to moglo da izgleda? Vi pretpostavljate da su čulne datosti nešto privatno, što nije javno dostupno, za razliku od fizičkog objekta ima kvalitete koji su prisutni samo u ljudskoj svesti. U istom smislu u kom su Lokove ideje nešto čega smo neposredno svesni. Ne bi trebalo da postoji neki podrednik između vas i čulnih datosti, kada posmatram neki sto ono čega sam neposredno svestan je pravougaona smeđa mrlja. Kada posmatram svoju zgradu izdaleka svestan sam bele tačke neposredno, ne zgrade. Proizvod su teorijske obrade onoga što je neposredno dato na fenomenalnom planu, a opis čulnih datosti bi bio takav opis koji ne bi imao nikakve obrade. Ono što ja vidim kada posmatram ovaj sto to su zapravo nekakve površi a to da ja vidim sto je posledica nekakve teorijske obrade. i kad odete recimo u neku naučnu instituciju i vidite čudnu skalameriju vi ćete reći u pa ovo je neki valjak ima tu neke nogice čudni instrumenti su nakačeni na njega itd. Onaj koji ima određeno teorijsko znanje reći će vam da je to akcelerator. Pokušajte na isti način da posmatrate razliku između neposredne svesti o čulnim datostima od onoga što vi teorijski učitavate u sam objekat. Za nekoga to logička konstrukcija to znači da je proizvod zaključivanja, naša verovanja o fizičkim objektima su proizvodi zaključivanja onoga što je neposredno dato na planu čulnih datosti.

Kao da opažam pravougaonu smeđu mrlju. Možda tamo nema ničega pravougaonog i smeđeg ali nije važno meni izgleda, čini mi se, to čini mi se ima važnu ogradu, vi opisujete kako vam se nešto čini, ne tvrdite ništa što je neki uzrok ili prisutno u spoljašnjoj stvari, nego opisujete samo sadržaj svog iskustva. Prvi problem koji pada na pamet, šta je sa fizičkim objektima kada ih ne opažamo. Odgovor na to zavisi od toga kakvu vrstu fenomenalizma zastupate. Radi se o analitičkom manevru što nema realistične posledice, vi prevedete šta je fizički objekt – pa to je stalna mogućnost javljanja određenih čulnih utisaka. Ja mogu da izađem iz prostorije i ne opažam više katedru, ali je katedra stalna mogućnost da je ja opažam kada se vratim u prostoriju. Najveći problem za fenomenalizam je u stvari, argument protiv privatnog jezika. Međutim najveći problem u našim okvirima je kako ćete opisati jezikom čulnih datosti fizičke objekte. Da li vaš jezik poseduje resurse da sam opis čulnog iskustva bude verodostojan? Ejeru je bilo stalo do toga da bude opis verodostojan. Morao bih ući u minuciozan opis nečeg što je teško opisati. Zato je Ejer govorio o vizuelnom sklopu stola – čini mi se da opažam nešto što odgovara vizuelnom sklopu stola. Pozivate se isključivo na sadržaj čulnih datosti, čak i ako uspete u tome suočavate se sa sledećim problemom – teorija čulnih datosti podrazumeva da jezik fizičkih objekata parazitira na jeziku čulnih datosti, da je izveden iz toga. Da vi na neki način govor o fizičkim objektima možete opisati jezikom na nivou čulnih datosti. Veliko je pitanje da li je to zaista tako. Autori koji su kritikovali ovu teoriju,

ideja je bila ta da je sasvim obrnuto da vaš opis čulnih datosti mora parazitirati na opisu fizičkih objekata. Kako god okrenete, na lingvističkom planu ne možete izvesti fenomenalistički manevar redukcije, zato što ono što bi trebalo da bude fundamentalno parazitira na vašim opisima fizičkih objekata. Ono što je takođe problem kod Prajsa i Stros, ono čega ste vi zaista svesni kad ste svesni stola – da li samo pravougane smeđe mrlje ili ste neposredno svesni dubine ovog stola njegovog oblika, na neki način ja sam neposredno svestan i one njegove druge strane, ona nije nekako izvedena iz onoga što ja opažam kada govorim o tome, ona je uvek tu u mom opažanju, bez obzira što je ja ne mogu opisati, nema nikakve smeđe mrlje ali ona je tu, što je kao neka prizma čak i na nivou čulne datosti ako uopšte možemo izolovati taj nivo. Problem je kako uopšte izolovati nivo čulne datosti. Zašto je ova redukcija važna ovim ljudima? Zato što ona na neki način omogućuje realizaciju onog kartezijanskog opravdanja naših verovanja, fundamentizam. Vi biste imali klasu iskaza u koju ne možete sumnjati. Imali biste ono što zovemo bazične sudove koji bi mogli da vam pomognu u opravdanju vaših verovanja. Fenomenalizam koji je bio sastavni deo i logičkog pozitivizma itd, tu je veoma važan verifikacionizam. Onda možete istinosne uslove da formulišete poput ovakvih fenomenalističkih rečenica.

Kod Barklija postoji redukcionistička motivacija, mada sasvim drugačije, da se fizički objekti mogu redukovati na ideje. Dolazi do radikalne promene u aristotelovskom shvatanju supstancije. Ali kako je Barkli uspeo da to izvede za razliku od fenomenalista? Barkli počinje kritikom apstrakcije, naših razumskih moći da apstrakcijom dolazimo do pojmova. Pojam materije je za njega ne samo najveći neprijatelj teizma nego i najveći neprijatelj filozofije u smislu da proizvodi skepticizam. Barkli do ove veze dolazi na taj način što prvo, na primer, zamislite neku ideju primarnog kvaliteta koja bi bila nezavisna od sekundarnih, pokušajte u svom duhu da formirate ideju rasprostosti, da li možete da je imate nezavisno od bilo kakve boje, da li možete da zamislite bilo šta što je protežno a što nema boju. Barkli pripisuje Loku teoriju apstrakcije, što nije tačno, ali u principu to je nešto što mnogi ljudi smatraju, ja u geometriji baratam trouglom, Barkli kaže u tome i jeste problem, ako posmatramo ideju trougla ona ne može postojati bez ideje nekog konkretnog trougla. Čak i kad izvodimo matematički dokaz uvek imamo u vidu konkretan trougao. Nikada u svojoj svesti ne možete posedovati nešto što je trougao uopšte nego neki konkretan trougao. Ako posmatramo ideje primarnih kvaliteta one bi na neki način zavisile od ideja sekundarnih kvaliteta. Svi kvaliteti bi bili sekundarni, primarni ne postoje, ne bismo mogli da kažemo da primarni uzrokuju sekundarne, već da naša sposobnost da uopšte govorimo o primarnim kvalitetima zavise od sekundarnih kvaliteta prisutnih u našoj svesti. Kod Barklija to ima jaču tezu da je apstrakcija kao takva nemoguća. Analizira kako prepoznajemo udaljenost i kartezijanska teorija koju su razvijali neki autori je pogrešna, prepoznavanje razdaljenosti je neka vrsta triangulacije, odvija se neka vrsta geometrijske transformacije u vašem oku... Barkli formuliše jednu teoriju koja se danas u kognitivnoj filozofiji slavi kao odlična anticipacija, video je da nešto sa ovom teorijom nije u redu. Metoda pokušaja i pogreški u taktilnom opštenju sa stvarima je način na koji mi učimo vizuelnu daljinu i još nešto on uvodi neke druge faktore, napor našeg oka da fokusira, zatim recimo pri promeni

Teorija saznanja I od 6.12.

položaja očiju ta razlika u udaljenosti vaš mozak uči da prepozna razliku udaljenosti objekata itd. Barkli ima nekoliko dobrih ideja koji pokušavaju da objasne na koji način mi dolazimo, čak i kad imamo taktilne osećaje, kako mi nemamo vizuelnu sposobnost raspoznavanja ona nastaje kroz proces učenja. Barkli pokušava ne samo da tvrdi da primarni kvaliteti kao takvi ne postoje da oni zavise od sekundarnih nego i da nema transmodalnosti u ovom smislu. Ono što je kod Barklija vrlo važno to je da on smatra i to je osnova njegove teorije to je da ideje ne mogu da liče na fizičke objekte, ideje mogu da liče samo na ideje, ako je cilj da kauzalnim argumentima pokažete da spoljašnji objekti uzrokuju ideje i da su slične, ta sličnost se ne može iskazati ako nema sličnosti u idejama, one mogu da liče samo na ideje ne na nešto što se razlikuje od njih. I pojam materije kao nečega spoljašnjeg, taj pojam je korisna iluzija, ali u ontološkom smislu je iluzija, zato što pre svega mi ne posedujemo sposobnost apstrakcije kojom bismo došli do materije. Ne možemo materiji da pripišemo status supstrata koji bi bio nosilac kvaliteta, jer svi kvaliteti koji postoje su sekundarni, kvaliteti koji se mogu pripisati samo našoj svesti. Barklijevski idealizam podrazumeva postojanje samo ideja. On je idealistički monista. Sve što postoji se sastoji od ideja. I šta je onda jedina supstancija koja postoji, pa to je duh. Postoje supstancije – ljudski duhovi. I on smatra da je ova slika sveta dokaz postojanja božanskog duha. Za Barklija samo supstancija može da bude nosilac promene, nosilac aktivnosti. Materija kao takva je neka inertna stvar u kojoj ne može da se dešava nikakav proces, materija ne može ništa sama da promeni. Ideje postoje u božanskoj svesti, aktivan princip. Ako postoje i kad ih ne opažamo one moraju postojati u nekoj svesti jer objekti mogu postojati samo u svesti jer poseduju samo sekundarne kvalitete zato što se sastoje od ideja. Ovde na sceni imamo redukcionističku strategiju koja kaže postojati znači biti opažen, sve što postoji je objekat opažanja i onda se redefiniše pojam spoljašnjeg sveta, zapravo ta granica između spoljašnjeg i unutrašnjeg sveta nije razlika između materije i duha, nego sve postaje duh, spoljašnje stvari postaju od ideja. Fizički objekti čije postojanje nastojimo da dokažemo postaju sklopovi mentalnih entiteta kao što su ideje itd.